

D E LECTIO DIVINA BIJ DE KARTUIZERS

Zopas verscheen bij Carmelitana een nieuw boek. U vindt een recensie ervan bij de boekbesprekingen verderop in dit nummer. Wij geven er hier graag een stukje uit. De film 'Into Great Silence' bracht de kartuizers weer onder de aandacht!

Volgens Marcellin Theeuwes, de huidige generale prior van de kartuizerorde, is de herontdekking van de heilige Schrift als voedsel voor de geest één van de grootste gaven die de Kerk gedurende de laatste decennia mocht ontvangen. Bij de geestelijke lezing gaat het volgens hem niet zozeer 'om een bijbeltheologische of exegetische benadering van de tekst, dan wel om een meditatieve lezing die een licht wil vinden om de hele persoonlijke werkelijkheid betekenis te geven met betrekking tot God, het heil, de innerlijke bekering en de omvorming in de Geest. In het voortdurende contact met de gewijde tekst komt zo de goddelijke en christelijke zin van het menselijke zijn en gebeuren langzaam naar boven. Men gaat steeds duidelijker zien hoe God met ieder mens die er zich voor openstelt, de weg gaat die Hij ging met het uitverkoren volk. De bijbelse openbaring wordt een persoonlijke openbaring. Met de geroepenen handelt God steeds op dezelfde, maar tegelijkertijd uiterst persoonlijke wijze. De zin die de Schrift geeft aan de geschiedenis van het volk van God is ook de zin van ieders persoonlijke leven. (...) Het is in deze gesteltnis dat in het monnikendom van het begin af aan de schriftlezing centraal werd gesteld en de mooie naam kreeg van *lectio divina*. Een goddelijke lezing niet alleen van de gewijde tekst, maar

door de tekst heen van zichzelf en van het eigen leven. De Geest die de gewijde tekst ingaf, maakt nu het woord van de Schrift tot een persoonlijk woord in het hart'.¹

In de kartuizerliteratuur wordt vaak naar psalm 34 verwezen om de bedoeling van de geestelijke lezing te duiden: 'Proeft het, ziet: mild is de Heer, gelukkig de mens die bij Hem schuilt' (Ps 34, 9). Men moet Gods Woord - 'dat dichtbij is, in de mond en in het hart' (cf. Deut 30, 14) - als het ware voortdurend *herkauwen*, zodat het de geest geheel doordringt. In de lijn van grote monastieke schrijvers als Origenes, Johannes Cassianus en Benedictus, verwijzen ook de kartuizers graag naar de passage over *het eten van het Woord* in het boek Apocalyps om over de *lectio divina* te spreken: 'En ik ging naar de engel en vroeg hem om mij het boekje te geven. En hij zei: 'Neem het en eet het op. Het zal bitter zijn in uw lijf, maar in uw mond zoet als honing' (Ap 10, 9). Daarom schrijven de statuten van de kartuizerorde ook voor dat 'de prior de monniken van voldoende boeken moet voorzien om hun geesten te voeden. Dit voedsel vinden de monniken vooral in de heilige Schrift, de kerkvaders en andere goedgekeurde monastieke geschriften. (...) In de eenzaamheid lezen wij niet om op de hoogte te blijven van alle nieuwe gedachten, maar wel om ons geloof vredig te voeden en ons gebed te ondersteunen'².

Guigo II (+ 1193), de negende prior van La Grande Chartreuse, beschouwde de geestelijke lezing als een middel om goddelijke wijsheid te verwerven. Door de heilige Schrift te overwegen, neemt de monnik immers druppelsgewijs Gods Waarheid in zich op. Woord en ziel worden mediterend met elkaar verenigd. In zijn *Brief over het*

1 M.THEEUWES, Bruno van Keulen - Ervaring en traditie, in: *Benedictijns Tijdschrift* (2001/3), p. 110-111.

2 *Statuten van de kartuizerorde*, 3.23.

contemplatieve leven werkte hij de idee van de zogenaamde *ladder der monniken* uit. Langs vier treden van inkeer kan de menselijke geest tot God opstijgen: door lezing, meditatie, gebed en contemplatie. Latere auteurs beperkten de geestelijke ladder echter tot de eerste drie treden, omdat de gave van de contemplatie slechts aan enkelen gegeven is. Lezen, overwegen en bidden vormen daarom binnen de kartuizerspiritualiteit een ondeelbaar triumviraat.

De eerste trede van het contemplatieve leven betreft het niveau van de *lippen*, namelijk het zachtjes fluisterend lezen van de bijbeltekst. Guigo II spreekt hier over voedingsstoffen die men moet inslikken en door meditatie moet eigen maken. Met de beeldspraak van een druiventros wou hij illustreren hoe het Woord al (voor)lezend door de geest begrepen en door het hart opgenomen wordt, zoals de tanden de harde druivenpitten zorgvuldig moeten kauwen om de smaak ervan te proeven. Door de geestelijke lezing komt het Woord *van buiten de mens binnen*: het wordt al lezend 'geschild', zodat alleen het zachte vruchtvlees de meditatie bereikt. Al lezend ontstaat zo een liefdesverhouding tussen de lezer en de tekst, waardoor zijn hart poreus wordt voor de inhoud ervan en zijn concrete levensstijl wordt omgevormd tot navolging.

Na het lezen van de bijbeltekst volgt de meditatie, die de geest van de monnik tot gebed moet brengen. Meditatie betekende voor Guigo II geen intellectualistische of theoretische exegese, maar wel een gevoelsmatige inleving in de tekst, zodat de diepere betekenis ervan wordt opgelicht. Dit blijkt duidelijk uit metaforen als *uitgraven* en *herkauwen*, die hij gebruikte om de kunst van het mediteren te verduidelijken: 'De meditatie zoekt nog nauwkeuriger naar wat ze verlangt. Al gravend ontdekt ze de schat en toont haar, maar omdat ze er niet in slaagt om ze alleen op te halen, voert ze ons tot gebed

(...)³ Mediteren is dus vooreerst een *afdalende beweging*: in de binnenkamer van zijn hart raakt de mens vertrouwd met de inhoud en de betekenis van het Woord. Pas daarna volgt een *opgaande beweging* door de navolging van de boodschap in het dagelijkse leven. Zonder concrete vruchten blijft de meditatie immers steriel, zoals meermaals in de kartuizerliteratuur wordt benadrukt.

Het gebed vormt de derde trede van de geestelijke ladder en is volgens Guigo II het *verlangen naar* of het *smaken van* God zelf, waartoe de geestelijke lezing en de meditatie de solitaire monnik in de kluis moeten voeren. Het gebed is een uiting van pure liefde en dit gebeurt in het hart van de mens. Om over het gebed te spreken, worden in de kartuizerliteratuur termen gebruikt als *amor* (liefde), *affectio* (affectie), *delectare* (genot verschaffen), *desiderare* (verlangen) en zelfs *sponsa* en *sponsus* (bruid en bruidegom). Het gebed maakt met andere woorden de lezing en de meditatie van de bijbeltekst persoonlijk en doorleefd. De contemplatie tot slot, is het uiteindelijke doel van de geestelijke lezing. Waar de lezing en de meditatie zich vooral via de woorden van het Woord voltrekken, bewerken het gebed en de contemplatie de woordeloze vereniging van de ziel met het Woord zelf. De geest van de monnik heeft de bovenste trede van de ladder bereikt.

Ongeveer een eeuw later zal Guigo's naamgenoot, Guigo du Pont (+ 1297), eveneens monnik van *La Grande Chartreuse*, de gedachten over de *lectio divina* verder uitwerken in zijn *Traktaat over de contemplatie*. Hierin legde hij de nadruk op de kunst van het luisteren, die vooral een kunst van het zwijgen is, om te kunnen horen wat God door zijn Woord aan de mens te zeggen heeft.

3 GUIGES II LE CHARTREUX, *Lettre sur la vie contemplative (l'échelle des moines)*. Douze Méditations (Sources Chrétiennes 163/2001), p. 107.

'*Fuge, tace, quiesce*', 'Vlucht, zwijg en kom tot rust', zou men met de woorden van de heilige woestijnmonnik en diaken Arsenius (+ 450) kunnen zeggen. Over de *lectio divina* schreef Guigo du Pont: 'Zeker, een liefhebbende ziel vindt rust bij God door een vurige geestelijke lezing. Ze wil immers veeleer kennis vergaren en leren dan onderrichten. Ze wil onderscheiden wat God behaagt en wat Hem niet behaagt. Ze wil Gods geboden kennen om ze te kunnen volbrengen. Ze wil niet wijs zijn voor het oog van de mensen, maar ze wil veeleer bij God genade vinden door de Schrift te smaken. Een liefhebbende ziel vindt ook rust bij God door een liefdevolle en aandachtige meditatie. Regelmatig mediteert zij door de eigen zonden en tekorten te betreuren, of door dank te zeggen voor ontvangen goddelijke zegeningen, of door met liefde het heilige leven van Christus in al zijn facetten te loven en het naar eigen vermogen met liefde te beleven, of door de hemelse beloften voortdurend te verlangen'.⁴

Tim Peeters

(Zie ook de recensie op p. 94 van dit nummer.)

4 GUIGES DU PONT, *De contemplatione* (Analecta Cartusiana 72 :2), p. 269; 271.